

Değerli Konuklar,

Değerli Katılımcılar,

Değerli Meslektaşlarım,

Hepinizi İnşaat Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu adına saygıyla selamlıyorum.

30 Ekim Ege Denizi Depreminin 1. Yılında İzmir Şubemiz tarafından düzenlenen İzmir Deprem Sempozyumuna hoş geldiniz. Bu toplantıya katılıp değerli çalışmalarını ve görüşlerini 2 gün boyunca bizimle paylaşacak olan Akademisyenlerimize, Uzmanlarımıza ve Meslektaşlarımıza şimdiden şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca İzmir Şubemizin değerli başkan ve yöneticilerine, organizasyon kuruluna ve Şubemiz emekçilerine teşekkürü bir borç biliyorum.

Değerli katılımcılar,

Bugün 26 Ekim 2021, aslında 30 Ekim Depreminin tam da birinci yılı değil. Dilerseniz tam bir yıl öncesine, yani 26 Ekim 2020 tarihine dönelim. Yani o talihsiz günün 4 gün öncesine... Hayat hepimiz için normal seyrinde devam ediyor. Rızabey, Doğanlar, Erbek, Yalçın, Karagöl Apartmanları ve Barış Sitesi sakinleri açısından da hayat normal olarak devam ediyor. Günlük koşuşturmalar, geçim derdi, pandemi kaygısı, girilecek sınavlar, sonbaharın renkleri, evdeki sızdıran musluğun tamiri, hafta sonu planları ve kim bilir daha neler-neler geçmekteydi bu yapının sakinlerinin aklından deprem dışında...

Fakat haftanın son iş günü Cuma saat 14.51'de, özellikle bu apartmanlarda yaşayanlar için her şey sonsuza kadar değişti. Kimileri hayattan koparıldı, kimileri sakatlandı, yaralandı. O an, o apartmanlarda yaşayıp da orada bulunmayanlar ise hayatta kalmalarına sevinemediler bile!... Eşleri, çocukları, ebeveynleri, komşuları enkaz yığınlarının altında can vermişlerdi. Sadece bunlar da değil belki de tüm varlıkları kaldı o enkazların altında. Hayat 30 Ekimden sonra onlar için bir başka akmaya başladı artık.

Oysa ki, İzmir'in nezih bir semtinde güvenli bir yaşam sürüyorlardı. Evet deprem gerçeğini biliyorlardı fakat kaçak-göçek bir evde yaşamıyorlardı ki... Evet binaları yeni değildi belki, fakat 25-30 yıllık betonarme bir bina, hiç de eski sayılmazdı. Evet riskli yapı diye bir şeyler duymuşlardı fakat, bunların daha çok kaçak yapılar için geçerli olduğunu sanıyorlardı. En nihayetinde, projesi olan, inşaatı denetlenen, belediye tarafından iskan ruhsatı verilen bir binada oturmaktaydılar. Dolayısıyla güvendediler!.. Böyle söylenmişti!..

Değerli izleyiciler,

26 Ekim 2020 yılı akşamı başka birileri de yastığa başını koyarken, onların da aklına gelmiyordu deprem gerçeği... Onlar da bilmiyorlardı büyük sınav günün yaklaşmakta olduğunu. Başta o binaları yapan tasarlayan, projelendiren, denetleyen ruhsatını verenler olmak üzere yıllar boyunca güvenli sağlıklı yapılaşma için kılını kıpırdatmayan herkes, bundan tam bir yıl önce 26 Ekim 2020 akşamı, çok bildikleri, çok dillendirdikleri deprem ile yeniden yüzleşmek zorunda kalacaklarından habersizdiler.

Değerli meslektaşlarım,

Evet depremde bu denli korkmamızın temel nedeni belki de ne zaman olacağından haberdar olamayışımızdır. Nasıl haberdar olalım ki? Depremler şu gün şu saatte geliyor diye önceden mesaj göndermiyor. Belki de gönderiyor ancak insanlığın bu günkü bilgi birikimi ve teknolojisi bunu anlamaya yeterli olamıyor. Peki varsayalım bir teknoloji geliştirdik ve depremin hangi gün ve hangi saatte olacağını 5-10 saat veya birkaç gün öncesinden öğrendik. O zaman kendimizi ve yaşadığımız şehri güvende mi hissedeceğiz? Kuşkusuz ki binaların boşaltılıp güvenli mekanlarda konuşlanılması insan hayatını koruyup can kayıplarını engelleyebilecektir. Ancak gözümüzün önünde konutlarımızın, iş yerlerimizin, hizmet aldığımız binaların, okulların, yolların, köprülerin, tarihi eserlerin yani toplum olarak ürettiğimiz tüm birikimlerimizin yok olup enkaz haline dönüşmesini izleyeceğiz. Evet büyük oranda can kayıplarını önleyebileceğiz fakat toplum olarak maddi ve manevi açıdan derinden etkilenmiş olacağız.

O halde başa dönüp sorumuzu şöyle soralım; Özellikle yıkıcı depremlerin hangi gün ve hangi saatte olacağını bilmesek de kendimizi ve varlıklarımızı korumanın başka bir imkanı yok mu? Önce neler bildiğimize bir bakalım.

Depremin ne zaman olacağını bilmiyoruz fakat, hangi zaman diliminde yüzde kaç olasılıkla olacağını biliyoruz. Olacak olan depremin tam yerini biliyoruz, niteliğini biliyoruz ve en önemlisi yer hareketiyle birlikte toprağın ve suyun nasıl davranacağını biliyoruz.

Peki bilgilerimiz bununla sınırlı mı? Elbette ki hayır!

- Harekete geçmiş olan zeminin ve suyun yapılarımızı nasıl etkilediğini biliyoruz.

- Hangi zemin türünün daha tehlikeli ve nelere sebebiyet verebileceğini biliyoruz. Üstelik bunu yüzyıllardır biliyoruz.

- Zeminleri gözeterek yapılması gereken imar tekniklerini biliyoruz.

- Hangi zeminde, hangi tür temeller üzerine oturmuş hangi yapıların nasıl davranacağını gayet iyi biliyoruz.

- Yapı elemanlarının esnekliğini, rijitliğini hesaplıyor ve belli bir sistem içerisinde kullanılması gerektiğini biliyoruz.
- Yapı elemanlarını sağlam bir şekilde üretebiliyor veya bunların hangi koşullarda üretilirse sağlam olabileceğini biliyoruz.
- Sorunlu bir yapıyla, sorunsuz bir yapıyı birbirinden ayırt edebiliyoruz.
- Riskli yapıları güçlendirip tamir etmenin yollarını biliyoruz.
- Üretim koşullarına paralel olarak iktisadi ve sosyal gelişmelere göre şekillenen karmaşık kentleşmeyi planlama yöntemlerini kullanarak sağlıklı, güvenli doğaya ve çevreye saygılı bir hale getirmeyi biliyoruz.
- Güvenli bir yapının ortaya çıkabilmesi için hangi proseslerden geçmesi gerektiğini bunun için siyasi iradenin, idari ve teknik uygulamaların ne olması gerektiğini biliyoruz.

Değerli meslektaşlarım,

Bildiklerimizi çoğaltıp detaylandırabiliriz fakat yine baştaki sorumuza dönüp irdelememiz gerekiyor. Sadece ne zaman olacağını cevaplayamadığımız depreme yönelik bunca şey bilmemize rağmen nasıl oluyor da ölümleri ve yıkımları engelleyemiyoruz? Bunca bildiklerimizi uygulayabilseydik eğer, depremin ne zaman olacağı bu kadar merak konusu olumuydu?

Bu soruların cevabını belki de farklı yerlerde aramamız gerekiyor.

Değerli meslektaşlarım,

Teknik hayatı değiştirmez. Hayatı değiştiren şey politikadır.

Teknik hayatın değişiminin altyapısını oluşturur ama bu değişimi tetikleyen, yönlendiren ve yöneten politikadır.

Bizler bu günkü toplantımızda; bilimsel ve teknik gelişmeleri, bunların uygulama örneklerini, yapılması gereken işlerin usul ve esaslarını, alınması gereken önlemlerin yöntemlerini tartışıp birbirimize aktaracağız. Günün sonunda hepimiz bilgi birikimimizi biraz daha artırmış olacağız.

Hani şairin dediği gibi: “bir tuğla boyu daha yükselip bir kat daha artacağız”

Fakat bu birikimlerimiz az da olsa yapısal dönüşüme sebebiyet verip topluma yansıyacak mı?

Bu sorunun cevabı kentleri ve ülkeyi yöneten politik iradeye bağlı. Başka bir zamanda veya başka bir ülkede yaşıyor olsaydım bu soruya evet diyebilirdim. Ancak günümüz Türkiye’sinde aynı iyimserliğe sahip değilim.

Değerli meslektaşlarım,

Takip ediyorsunuzdur, son dönemlerde siyaset dünyasında çeşitli milatlar koyuluyor. Deprem açısından bakıldığında ise, yaygın olarak 1999 Marmara depremi milat olarak kabul edilmektedir.

Bu tarihten itibaren depremin sonrasıyla değil öncesiyle düşünülmesi gereken bir olgu olduğu görünür olmuştur.

O tarihten sonra hemen hemen her kurum, güvenli ve sağlıklı bir yaşam ve yapılaşma için nelerin yapılması, ne tür önlemlerin alınması gerektiği konularında fikirler oluşturmuş öneriler sunmuş, hatta bunlar birleştirilerek master planlara, strateji ve eylem planlarına dönüşmüş ancak 22 yıldır alınan yol, ne yazık ki toplumun/kurumların kendiliğinden alabilecekleri yoldan öteye gidememiştir.

Sizlere, Üniversitelerinden Meslek Odalarına, Sayıştay'dan TÜBİTAK'a, Belediyelerden DPT'ye kadar pek çok kurumun hazırladığı ve her biri birbirinden kıymetli bu rapor ve planlardan bahsetmeyeceğim. Sadece karar verme ve uygulama gücüne sahip kurumların kararları ve raporlarından bazı örnekler sunmak istiyorum.

İlki 2000 tarihli TBMM Deprem Araştırma Raporunda yer alan bir tespit. Şöyle diyor komisyon raporunda: *"Türkiye'de deprem bölgelerinin genişliği ve mevcut yapı stokunun depreme dayanıksızlığı karşısında, depremler olmadan önce mevcut yapı ve altyapı sistemini iyileştiren veya yenileyen proje ve programlar uygulanamamıştır."*

Çarpıcı bir tespit! Normal koşullarda bu tespit ile ilgili çalışmalara hemen başlanması beklenir. Gelelim bundan 4 yıl sonrasına, yani 2004 yılında yapılan Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Deprem Şurasına. Şuranın sonuç bildirisinde aynı konu biraz daha detaylı olarak yer almıştır:

"...

* *Bina türü mevcut yapı stokunun deprem tehlikesine karşı envanterinin incelenmesi ve değerlendirilmesi bağlamında, mevcut durum, sorunlar ve bunları aşabilmek için izlenmesi gereken yollar belirlenmeli, bu amaçla aynı tehlikeyi yaşayan diğer gelişmiş ülkelerin yaptığı gibi kademeli değerlendirme yöntemleri kullanılmalıdır.*

* *Yapılacak kademeli değerlendirme sonrası, binaların tehlike sıralamasının yapılarak iyileştirme programları ve projeleri hazırlanmalıdır.*

..."

Buradaki “yapılmalıdır” “edilmelidir” türündeki ifadelerin muhatabı tabi ki meslek odaları veya toplum katmanları değil bizatihi karar verme ve uygulama hak ve yetkilerine sahip TBMM ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ve sorumlu Bakanlıklardır.

BİB Şurasında, en önemli konu olan bina envanterinin çıkarılıp müdahale edilmesi konusunda temenni kararı alınıyorsa, 1999 Depremlerinin üzerinden 5 yıl geçilmesine rağmen bu konuda somut bir adımın atılmadığı da tescilleniyor demektir.

Yapı envanterinin çıkarılması riskli yapıların tespiti, bütçe gerektiren, organizasyon ve yöntem gerektiren ve en önemlisi zaman gerektiren bir iş olmasına rağmen 5 yıl gibi bir zamanın kaybedilmesi önemlidir. Fakat sonraki yıllarda verimli bir çalışma ile telafi edilmesi mümkün bir kayıptır.

Gelelim 2010 yılında yine TBMM tarafından kurulmuş olan Deprem araştırma komisyonunun raporuna:

“... Bina ve bina dışı yapılarla ilgili olarak başlamış olan envanter çalışmalarına hız verilmeli ve yapı stokunun deprem risklerine karşı korunması hususunda, envantere dayalı değerlendirilme yapılması sağlanmalıdır.

Kademeli tarama ve değerlendirme yöntemleri ile proje parametrelerinin belirlenmesi, rölemlerin oluşturulması, malzeme seçimi ve Deprem Yönetmeliğine uygun olarak analizlerin yapılması önemli çalışma alanlarıdır.”

TBMM’nin bu raporundan envanter çalışmalarına başlandığı fakat hız verilmesi gerektiğini ve envantere dayalı risk analizlerinin hala yapılamadığını anlamaktayız.

Bu yıllarda başta Okullar ve Hastaneler olmak üzere bazı kamu binalarında, bazı köprü, viyadük gibi bina dışı yapılarda çeşitli faaliyetlerin başladığını bizlerde biliyoruz. Hatta başta İstanbul’un bazı belediyeleri olmak üzere, çeşitli yerel yönetimlerin çeşitli bölgelerde saha taramalarıyla riskli yapı tespiti çalışmaları yaptıklarını da biliyoruz.

Fakat depremin üzerinden 11 yıl geçmesine rağmen, envanter çalışmalarının belli bir plan dahilinde, koordineli ve programlanarak yapılmadığını, yapılan çalışmaların bazı kurumların sınırlı faaliyetleri olduğunu, hatta bazılarının nihayetlendirilemediğini, bunların da kıymetli fakat yetersiz çalışmalar olduğunu da biliyoruz.

TBMM’nin raporunun üzerinden 1 yıl, büyük depremin üzerinden 12 yıl sonra en nihayetinde hükümetimiz depreme yönelik ulusal ölçekte sistematik bir çalışma yapmak amacıyla 2012-

2023 yıllarını kapsayan Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planını hazırlamış, 2011 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla yürürlüğe koymuştur.

UDSEP'in amacı; *"depremlerin neden olabilecekleri fiziksel, ekonomik, sosyal, çevresel ve politik zarar ve kayıpları önlemek veya etkilerini azaltmak ve depreme dirençli, güvenli, hazırlıklı ve sürdürülebilir yeni yaşam çevreleri oluşturmaktır."* şeklinde tarif edilmiştir. Yani 2023 yılı itibarıyla daha güvenli bir Türkiye yaratılacağını taahhüt etmiştir.

Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planında envanter meselesi şöyle yer almaktadır.

"STRATEJİ B.1.2. Başta okul ve hastaneler olmak üzere, Türkiye'deki bina envanteri çıkarılacak ve mevcut yapılar hasar görülebilirlikleri ve riskleri esas alınarak gruplandırılacaktır."

(Gerekçe: Öncelikle okul ve hastaneler olmak üzere, mevcut binaların basit ve hızlı bir yöntemle değerlendirilerek deprem risk gruplamasının tamamlanması, gelecekte yaşanabilecek depremler öncesinde yapılacak zarar azaltma çalışmaları ve riskli görülen yapılarla ilgili olarak alınacak kararlar açısından öncelik taşımaktadır.)

Sorumlu Kuruluş: ÇŞB Gerçekleşme Dönemi: 2012-2017

Yani ta 2000 yılından buyana söylenegelen envanter çalışması 2012-2017 yılları arasında bitirilecek 2023'e kadar da risklerine göre gruplandırılmış bulunan binalar dönüştürülecekse dönüştürülecek, güçlendirilecekse güçlendirilecekti.

Değerli meslektaşlarım,

Gelelim son rapora... Geçtiğimiz Temmuz ayında yayınlanan TBMM Deprem Araştırma Komisyonunun hazırladığı rapordaki ilgili bölüm aynen şöyledir.

"... 4.4. YAPI GÜVENLİĞİNE İLİŞKİN ÖNERİLER

Yeni yapılardaki güvenliğin artırılarak deprem risklerinin azaltılması yanında, mevcut yapılardaki deprem risklerinin de belirlenerek bertaraf edilmesi elzemdir. Bunun sağlanması için deprem performansı yetersiz bina ve altyapı sistemlerinin belirli bir program ve süreç dâhilinde yenilenmesi ya da güçlendirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır.

Yapıların risk değerlendirilmesi ile güvenliğinin sağlanmasına ilişkin öneriler aşağıda yer almaktadır..." denilmektedir.

Bunlardan bazılarını hızlıca belirtmek isterim

"....

68- Genellikle 2000 yılı öncesi inşa edilen yapıların riskli olduğu kabul edilmekle birlikte, yapıldığı dönem, yapı türü ve tabi olduğu imar uygulamaları gibi farklılıklardan bağımsız olarak tüm binalar incelenmeli ve riskli binalar hızlı bir şekilde belirlenmelidir.

69- Yapı stokunun ve bunun içerisindeki riskli bina oranının büyüklüğü göz önüne alınarak şehir ve yapı türleri üzerinden önceliklendirme yapılmalıdır. Bunun için deprem tehlikesinin yüksek olduğu, nüfusun ve sanayi kuruluşlarının yoğun bulunduğu illerden ve Raporun “2.3.2. Mevcut Yapı Stoku ve Hasar Görebilirlik” başlığı altında irdelenen yapısal risk faktörlerine haiz yapılardan başlanmasının yerinde olacağı değerlendirilmektedir.

70- Önceki yıllarda yapılan çalışmalardan elde edilen dersler ortaya konularak, önceliklendirmede de kullanılabilecek standart bir risk değerlendirme yöntemi ilgili bakanlıklar ve üniversitelerce ortak şekilde netleştirilmelidir. Yöntemler konusunda farklı akademik görüşler ile yetkili ve sorumlu kurumların temsil edildiği geniş katılımlı bir çalışma (çalıştay, konferans, şura vb.) gerçekleştirilmelidir.

...” denilmektedir.

Değerli meslektaşlarım,

Sonuç olarak görülmektedir ki, 2017 yılı itibarıyla bitirilmesi gereken envanter ve riskli yapı tespiti çalışmalarının 2021 yılı itibarıyla nasıl yapılacağının yöntemi bile daha çıkarılamamıştır. Bu durum sadece riskli yapı tespiti meselesi için geçerli değildir. Öncesiyle sonrasıyla, doğrudan veya dolaylı etkileriyle depreme karşı alınması gereken önlemlerin alınmadığına dair örneklerden biridir. İmar affından, toplanma alanlarına, risk haritalarından, kentsel planlamaya, imar politikalarına, sismik ve jeolojik araştırmalardan yeni teknolojik gelişmelere, yeni malzeme kullanımına, hukuki sorunlardan, mevzuat altyapısına, eğitimden yetkinleşmeye kadar pek çok konu, üç aşağı beş yukarı aynı durumdadır.

Değerli meslektaşlarım,

Telifisi mümkün olmayan iki tane kayıp vardır: Birincisi Yaşam. İkincisi Zaman.

22 yıldır yerimizde sayıyor olmanın bedelini İzmir ve Elazığ’da yurttaşlarımız canlarıyla ödediler. Ayrıca, başka bedeller ödenmeyeceğini söyleyememenin de derin üzüntüsünü yaşıyoruz. Yine de bunların son olması dileğiyle konuşmamı bitiriyor, hepinize saygılarımı sunuyorum.